

A TANÁRI PÁLYA NÉPSZERŰSÉGÉNEK JELLEMZŐI ÉS NÉPSZERŰSÉG-NÖVELESÉNEK TECHNIKÁI NÉMETORSZÁGBAN

ÜTÖNÉ VISI JUDIT* – VIRÁG IRÉN**

* Eszterházy Károly Főiskola Tanárképző Központjának
főiskolai docense
visij@ektf.hu

** Eszterházy Károly Főiskola Neveléstudományi Intézetének
főiskolai docense
viragi@ektf.hu

A tanulmány¹ egy nemzetközi kutatási projekt keretében készült, ami azt tárta fel, hogy a vizsgálatba bevont országok milyen stratégiákat követnek, és milyen kommunikációs módszereket alkalmaznak a pedagóguspálya népszerűsítésében. Németországban a népszerűsítési törekvések fontos elemei a helyi adottságokra és igényekre építő tartományi rekrutációs projektek, a szövetségi és tartományi szinten is támogatott, a nyilvánosság bevonásával zajló fejlesztések, amelyek a tanárok és a társadalom igényeihez egyaránt igazodnak, valamint a köztisztviselői előmeneteli rendszer kiszámíthatósága.

Bevezető gondolatok

Az utóbbi évek tanárképzésre és a tanári pályára vonatkozó kutatásai között hangsúlyosan jelennek meg a tanári pályaalkalmasságra, a kompetenciákra és a sztenđerdek vizsgálatára irányuló, a hazai és a nemzetközi helyzetet elemző írások, illetve a továbbképzés rendszerét feltáró munkák. Ugyanakkor fontos kérdésként merül fel a tanári mesterség társadalmi elismertsége, népszerűsége, valamint a tanárok elégedettsége, a pályán maradása.

Ebből kiindulva a tanulmányunk célja az volt, hogy megvizsgáljuk, milyen módszereket alkalmaznak Németországban, a gyakorlatban a tanári pálya népszerűsítésében, a tanárképzésbe való rekrutációtól kiindulva a pályán lévő tanárok pályán tartásában, és hogy leírja a jelenlegi németországi gyakorlatot. Az információkat több forrásból nyertük. Feltártuk a témára vonatkozó hazai és nemzetközi

---

¹ A tanulmány a TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0010 projekt keretében az *Eszterházy Károly Főiskola* kutatócsoportja által végzett kutatás részeként készült. A kutatás annak vizsgálatára irányult, hogy nemzetközileg milyen stratégiákat követnek és milyen kommunikációs módszereket alkalmaznak a pedagógus pálya népszerűsítésében.

szakirodalmat, áttekintettük a vonatkozó szabályozókat és digitális adatbázisokat, szakmai portálokat, illetve a szakértők narratíváira támaszkodtunk.

A tanári élet- és munkakörülmények jellemzői Németországban

Németországban nincs a hazánkéhoz hasonló tanári életpályamodell. Nincs a tanári életpálya során kötelezően előírt vagy választható minősítő vizsga. A tanárrá válás legfontosabb mérföldköve a gyakornokból a kinevezett, véglegesített tanárrá válás. Ezt követően a köztisztviselői, illetve ma már egyre többször a közalkalmazotti bértábla szerinti előmenetel jelenti az előrelépést. A tanári pályán való előrelépés valójában a köztisztviselői előmeneteli rendszer alapján történik, az elnevezések is erre utalnak, például „tanácsos”. A tanári tevékenységre vonatkozó törvényi szabályozás alapja a *Német Köztisztviselői Törvény*, illetve a *Tartományi Köztisztviselői Törvény*.

A németországi pedagógusok kötelező óraszámja iskolatípustól és tartományoktól függően kisebb határok között változik, jellemzően 26-28 óra hetente. Mértéke valamivel magasabb, mint a hazánkban kötelező heti 22-26 óra. Általánosságban elmondható, hogy a kötelező óraszámok a magasabb évfolyamokon minden iskolatípusban kissé alacsonyabbak, mint az általános iskolákban.²

Az iskolában a munkakörülmények nagyon jók. Az intézmények a korszerű oktatáshoz szükséges technikai, audiovizuális, digitális eszközökkel, oktatási segédanyagokkal, a minőségi oktatást segítő jól felszerelt szaktantermekkel rendelkeznek. A tankönyvekhez általában komplett szakmai kiegészítő anyagok, módszertani könyvek, tanári útmutatók állnak rendelkezésre. Az iskolák megtervezésekor, berendezésekor is a szakszerűség, az oktatás igényeinek való megfelelés a legfőbb szempont. A „zöld szemlélet” a legtöbb német iskolára már az 1990-es évektől jellemző. Ezt tükrözi a berendezés, a termék megvilágítása és az étkeztetés is. Sok esetben a környezet védelméhez kapcsolódó témákkal foglalkoznak az intézményekben nagyon elterjedt téma- vagy projektnapok is.

A tanárok munkáját a legtöbb helyen, főleg a középiskolákban kiegészítő személyzet (laboránsok, technikusok) segíti. Az iskola igyekszik közösségként élni. Sok a délutáni program, a tanulók aktív közreműködésére építő foglalkozás, amelyen a tanárok jelenléte is kötelező. Rendszeresek az iskola által szervezett kirándulások, amelyek ideje az iskolaévben előre tervezett. Főleg a gimnázium magasabb évfolyamain gyakori a több napos (egy hetes), sok esetben külföldi a tanévet, illetve az egész középiskolai képzést lezáró utazás (*Abschlussfahrt, Wandernwoche*).

A németországi tanári fizetések és juttatások lehetővé teszik a biztos közép-osztálybeli létet. A tanárok bérét a köztisztviselői, illetve a közalkalmazotti bértábla alapján a tartományi kormányzat fizeti. A fizetések között tartományi szinten vi-

² URL: <http://www.kmk.org/statistik/schule.html> Letöltés ideje: 2016. 01. 02.

szonylag jelentős eltérések is kialakulhatnak. Ugyancsak függ a fizetés attól, hogy valakit *köztisztviselőként* (Beamte) vagy *közalkalmazottként* (Angestellte) foglalkoztatnak. A két egyforma feladatot ellátó, de eltérő alkalmazásban lévő kolléga bére között több 100 eurós eltérés is lehetséges. Ez pedig esetenként tantestületen belüli feszültségforrás is lehet. A fizetési előrelépés szabályszerű (2, 3, 4, 6 évente) 3–6 százalékos fizetésemelkedést jelent. Az ugrást jelentő évek száma tartományonként eltérő. A magasabb szolgálati idővel nő a feljebb soroláshoz szükséges időtartam.

De a németországi tanárok egyéb pénzbeli juttatásokban is részesülnek:

- Családi pótlék például Baden-Württemberg-ben egy eltartott házastárs és gyermek nevelése esetén 100 euro a házastársra és gyermekenként.
- Gyermeknevelési támogatás (Kindergeld) (gyermekenként 184 euro).
- Többletmunka (átlagosan 20 euro körül).
- A köztisztviselők általános bértkiegészítése kb. 70-80 euro.
- Szabadság, illetve karácsonyi támogatás (Urlaubsgeld, Weihnachtsgeld) (az utóbbi években erősen lecsökkent 0 -30 százalék).
- A hatékonyságot, a fejlődést elősegítő kiemelkedő tanári teljesítmény kb. 6 euro.³

Mindezek alapján nem meglepő, hogy Németországban ismeretlen a nálunk megszokott tanári külön munka, másodállás; ezeket a köztisztviselői lét egyébként nem is teszi ezt lehetővé. Különórák adására, korrepetálásra külön tanári csoportok (magántanárok) szakosodtak.

A tanári pálya presztízse magasabb, mint hazánkban, bár a tanárok és a társadalom vélekedése erről jelentősen eltér, és a tanári pálya elismertsége jelentősen romlott az utóbbi időben. A tanári pálya presztízsről később még részletesebben lesz szó. Azt azonban már most elmondhatjuk, hogy a társadalom és a tanárság körében a kedvező megítélés elsősorban a köztisztviselői jogállásnak köszönhető, hiszen a köztisztviselők számtalan kedvezményben részesülnek (például bizonyos minősített eseteken kívül nem bocsáthatók el, magasabb a bérezésük, biztosított a nyugellátásuk és kedvezményeket élveznek az egészségbiztosításban is). A tanárok közötti, tantestületen belüli feszültség mellett sokak szerint presztízsveszteséget is jelent és csökkenti a pálya iránti érdeklődést, hogy anyagi okokból napjainkban az új tanárokat sok helyütt már csak közalkalmazottként foglalkoztatják. Arra is volt már példa, hogy egészségügyi probléma, vagy például az egészséget esetleg veszélyeztető nagyobb túlsúly miatt nem soroltak be köztisztviselőnek valakit.

---

³ URL: <http://www.kmk.org/statistik/schule.html> Letöltés ideje: 2016. 01. 02.

A tanárképzésbe bevonni szándékozott célcsoportok, rekrutációs anyagok

Németországban nincs deklaráltan meghatározva, hogy melyek a tanárképzésbe bevonni kívánt célcsoportok, ugyanakkor mind jobban kirajzolódnak olyan igények, amelyek bizonyos csoportok célzott bevonását teszik szükségessé (férfiak, migráns háttérrel rendelkezők, reál tárgyak iránt érdeklődők stb.).

A tanárképzés első szakaszába a hallgatók felvételi vizsga nélkül kerülhetnek be, a középiskolából hozott pontok alapján. A pontszámba az utolsó két év évvégi, valamint az érettségi jegyei számítanak. A jelentkezők a fakultáción és az emelt szintű képzésben elért eredményekért dupla pontot kapnak.

A tanárképzésbe természetesen a tehetséges, a tanári pályára alkalmas diákokat kívánják bevonni. Mivel az általános iskolai tanárok között a férfiak alulreprezentáltak, e képzés esetében elsősorban őket célozzák meg. A hiánynak számító reáltárgyak (matematika, informatika, természettudomány, technika) oktatására irányuló tanár szakok is elnöiesednek, ezért itt is cél a férfiak megnyerése. A bevándorlók gyermekeinek sikeres oktatásához kiemelten fontosnak tartják a migrációs háttérrel rendelkező diákok bevonását a tanárképzésbe.⁴

Az 1999-ben életre hívott *Career Counselling for Teachers (CCT) projekt* keretében létrehozott honlap működtetésével segítséget nyújtanak a tanárképző intézményekbe jelentkezőknek, a tanár szakos hallgatóknak, valamint a kezdő és tapasztalt tanároknak. A CCT internetes oldalán található tájékoztató anyagok különböző témakörökben adnak tájékoztatást az érdeklődőknek. Az oldal négy különböző célcsoport számára kínál információkat:

- a tanárképzés iránt érdeklődők;
- a tanárképzésben részt vevő hallgatók;
- pályakezdők;
- gyakorlattal rendelkező, tapasztalt tanárok.

Az érdeklődők az alábbi témákban olvashatnak információkat:

- tanárképzés, tanári pálya (összevetés más képzési szektorokkal, a tanári tevékenység bemutatása, a tanárképzésbe való bejutás lehetőségei, karrierlehetőségek, bérezés, külföldi és belföldi munkalehetőségek stb.);
- önkitöltős online teszt (tanári pályaorientáció, kompetenciák fejlettsége stb.);
- riportok (tanár szakos hallgatókkal, végzett tanárokkal);
- linkek (tanárképző intézményekről, tanári stúdiumról, tanácsadásról, továbbképzésekről stb.).⁵

⁴ URL: http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/thema/ein--und-umstiegsmoeglichkeiten#hsfrage45_10
Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

⁵ URL: <http://www.cct-germany.de/de/1/pages/index/34> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

Az egyetemek és főiskolák saját honlapjai mellett a *Kultuszminiszterek Konferenciájának* weboldalán,⁶ valamint a *német oktatási portálon*⁷ tájékozódhat minden érdeklődő a törvényi szabályozásról, az oktatási intézményekről, a tanárképzésről, elhelyezkedésről, valamint statisztikai mutatókról.

Az egyik legismertebb információs portál leendő és a képzésben lévő tanár szakos hallgatók számára a „*Lehrer werden – Das Portal des Deutschen Bildungsservers zur Lehrerbildung*” (Tanárrá válni – a német tanárképzést támogató tudásmegosztó portál) szakmai portál, amely azzal a céllal jött létre, hogy tájékoztatást adjon a tanári hivatás iránt érdeklődőknek a pályáról, a pályaalakmasságról, a tanárképzésről, a tartományok tanárképző intézményeiről. Emellett megválaszolja a felmerülő kérdéseket, és segítséget nyújtson már a pálya iránti érdeklődés első pillanatától a pályaaorientációs szakaszon át a tanulmányok ideje alatt egészen a pályakezdés első évéig.⁸

További kiemelt szerepet vállal a tájékoztatásban, a leendő tanárok toborzásában és a tanári szakma népszerűsítésében a *Monitor Lehrerbildung* (Tanárképzési körkép) tanárképzési portál.⁹ Az internetes oldal fontos feladatot vállal a 16 tartomány tanárképzésében; áttekintést nyújt a tanárképzésbe való bekerülésről, a képzés formáiról, lehetőségeiről, az egyes tartományok sajátosságairól, adatokat, tényeket, szakmai híreket közöl, havi rendszeres online hírlevelet állít össze.

A portál hangsúlyosan foglalkozik a diákok motiválásával a tanárképzésbe való jelentkezés érdekében, vagyis fontos tanártoborzó (rekrutációs) szerepet vállal. A tanárképzés iránt érdeklődő diákokat célozta, tartományokra fókuszáló anyagokkal próbálják a tanári pálya felé orientálni, különös tekintettel a jelentős tanárháánnyal küzdő reáltárgyak (matematika, informatika, természettudomány, technika) területén. Az oldalon arról is található szemléletes információt, hogy melyik tartomány népszerűsíti a tanári pályát az általános tanárképzés, melyik a reáltárgyak tekintetében, esetleg mindkét területen (lásd *1. ábra*).

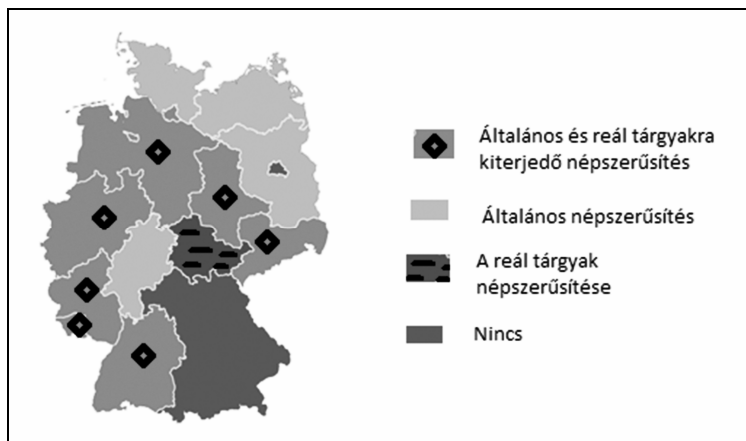
A tanárháány megelőzése népszerűsítő és toborzó (rekrutációs) projektek elindítására és intézkedések bevezetésére inspirálja a tartományokat. A *2. ábra* azt mutatja, hogy mely tartományokban indítottak projekteket, kampányt a munkaerőpiacon hiányként jelentkező reál szakos tanárok képzésének támogatására, a hallgatók megnyerésére. A szürke szín a projektet jelenlétét, a fekete a hiányát jelzi. A világos szürkével jelölt intézményben egyáltalán nem indul a vizsgált reál szakokon tanárképzés.

⁶ URL: <http://www.kmk.org/bildung-schule/allgemeine-bildung/lehrer/lehrerbildung.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

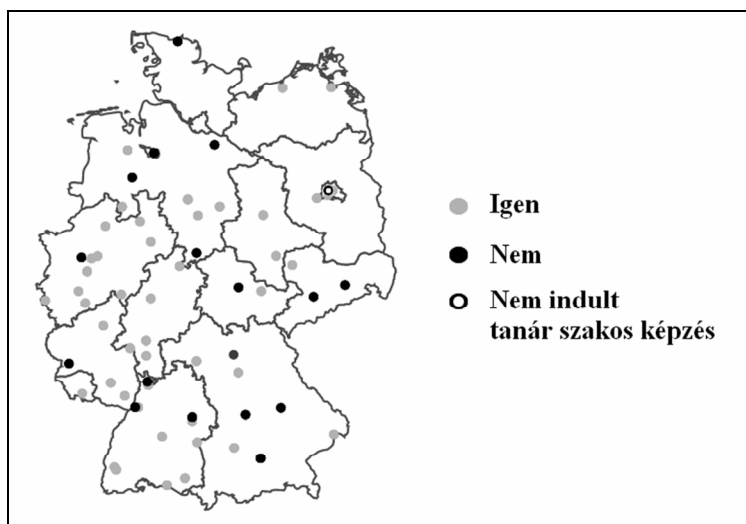
⁷ URL: <http://www.bildungserver.de/Lehrerbildung-816.html> Letöltés ideje: 2015. 02.10.

⁸ URL: <http://www.lehrer-werden.de/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

⁹ URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

1. ábra: A tanári pálya népszerűsítése – tartományi kimutatás¹⁰

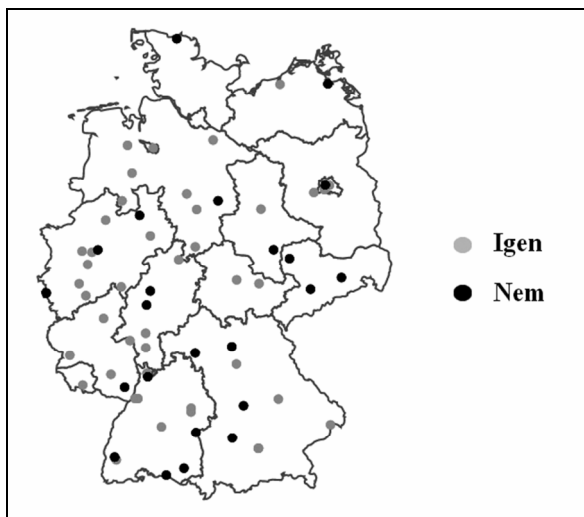

2. ábra: Projektek/kampány a reál szakos hallgatók bevonására tanárképzésbe¹¹

¹⁰ URL: http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/thema/ein--und-umstiegsmoeglichkeiten#hsfrage_45_10
 Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

¹¹ URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/diagramm/hsfrage66-00001> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

A 3. ábrán nyomon követhető, hogy melyek azok a szövetségi tartományok, melyek hangsúlyt fektetnek a tanárképzésben alulreprezentált csoportok megnyerését célzó intézkedésekre. A szürke szín az intézkedések jelenlétét, a fekete a hiányát jelzi.

3. ábra: Intézkedések a tanárképzésben alulreprezentált csoportok megnyerésére¹²

Szintén ezen a portálon érhető el az a rekrutációs brosúra, mely a tervezett és célzott rekrutáció stratégiai lépéseit foglalja magában. Az alapítványi szervezetek¹³ által életre hívott és megvalósított projekt azt vizsgálta, hogy a különböző tanárképző intézmények mennyire elkötelezettek ezen a területen, hogyan célozzák meg szisztematikusan a tanárképzés területére alkalmas diákokat, célcsoportokat, milyen problémák vannak, és milyen megoldásokat mutat a gyakorlat.¹⁴

¹² URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/diagramm/hsfrage45-00001> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

¹³ Bertelsmann Stiftung, CHE Centrum für Hochschulentwicklung, Deutsche Telekom Stiftung und Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft) (Bertelsmann Alapítvány, Felsőoktatás-fejlesztési Centrum, Deutsche Telekom Alapítvány és az Alapítványi Szövetség a Német Tudományért)

¹⁴ Monitor Lehrerbildung: *Strategisches Recruitment von zukünftigen Lehrerinnen und Lehrern – sinnvoll und machbar?!* URL: http://www.monitor-lehrerbildung.de/export/sites/default/content/Downloads/Monitor_Lehrerbildung_Strategisches_Recruitment_04_2014.pdf Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

Tanártovábbképzés Németországban

A tanár-továbbképzést Németországban a tanárképzés két szakaszára illeszkedő harmadik szakasznak tekintik (lásd 4. ábra). A továbbképzéseket a pedagógus életpálya részének tartják, aminek a teljesítése további lehetőségeket nyit meg a tanárok előtt, így úgy véljük, fontos szerepe van a tanárok pályán maradásában.

1. Egyetemi tanulmányok szakasza: 3-4 év, attól függően, hogy milyen korosztályra / iskolatípusra képez. Célja: a pedagógiai és szaktárgyi elméleti képzés. Az első (szaktárgyi) államvizsgával zárul.
2. Gyakornoki szakasz: 1,5-2 év, attól függően, hogy az előző szakaszban volt-e már gyakorló félév. Célja: a pedagógiai és szaktárgyi gyakorlati képzés. A második (tanári képesítő) államvizsgával zárul.
3. A tanártovábbképzés szakasza (Bikics, 2013).

4. ábra: A tanárképzés szakaszai

A tanártovábbképzések alapvetően két területre irányulnak: a meglévő tanári kompetenciák fejlesztésére; új tanári szak, illetve kiegészítő kompetenciák megszerzésére.

Németországban a tanári életpálya részének tekintik a továbbképzéseken való részvételt. A továbbképzések elvégzése a tanárnak egyben lehetőséget teremt a szakmai előbbre jutásra, azaz például munkaközösség-vezető, szaktanácsadó, vezető-tanár, illetve mentor, iskolavezetői tevékenység végzésére.

Tartományi szinten eltérő a tanártovábbképzésért felelős szervek elnevezése és kompetenciája. Tanártovábbképzést az alábbi szervek folytathatnak:

- tanártovábbképző intézet (elnevezése különböző, például Akadémia, Tudományos Tanárképző Intézet, Minőségfejlesztő Intézet stb.);
- szakfelügyelet;
- tanárképzést végző egyetemek;
- állami és magánszervezetek.

A tanártovábbképzésben érintett szervezetek többségükben nem önállóak és ezért a *Tartományi Oktatási Minisztérium* alá vannak rendelve.¹⁵

Az egyes tartományi egyesületeket a *Tanártovábbképzést Támogató Német Egyesület* (Deutscher Verein zur Förderung der Lehrerinnen- und Lehrerfortbildung (DVLfB) koordinálja. Az egyesület szakértői munkacsoportjai az alábbi továbbképzési területeket támogatják:

- vezetői továbbképzés,
- szakképzési továbbképzés,
- szakfelügyelet,
- pályakezdő tanár továbbképzése,
- interkulturális munkacsoport,
- minőségmenedzsment munkacsoport.

Napjainkban egyre nagyobb teret nyernek a továbbképzések területén az új médiára fókuszáló továbbképzések, illetve az e-learning kurzusok.¹⁶

A pályán maradás jellemzői

A több országra kiterjedő nemzetközi kutatás egyik fő központi fókusza volt a tanárok pályán maradásának vizsgálata, így ezt Németország esetében is igyekeztünk feltárni. Amennyiben a retenciót vizsgáljuk, a német sajtóban a tanári szakma elismerésének, és a tanárok elégedettségének mértékével hozzák kapcsolatba a kérdést. Megjelenik egyfelől a szakma magas társadalmi respektálása. Az írott és elektronikus sajtóban több cikkben is arról olvashatunk, amit a 2013-ban 21 OECD-ország részvételével készült „*Global Teacher Status Index*” (A tanárok helyzetét vizsgáló nemzetközi kutatás) felmérés is megerősít, vagyis hogy a tanári szakma Németországban az egyik legelismertebb.¹⁷ Ez arra engedhet következtetni, hogy a tanárok elégedettek a helyzetükkel, jól érzik magukat a hivatásukban, így vélhetően nem tervezik a pálya elhagyását. Számos helyen viszont nem a feltételezhető tanári elégedettségről olvashatunk, sokkal inkább a kiégés jelenségét boncolgatja a sajtó¹⁸, ugyanakkor tanári pálya elhagyására vonatkozó statisztikai adatokkal munkánk során nem találkoztunk.

A „*Global Teacher Status Index*” felmérésben, amelynek során országonként 1000 főt kérdeztek meg online formában, Németország a 16. helyet foglalja el. A kutatók többek között arra keresték a választ, hogy a tanári pálya milyen megbecsülésnek örvend az adott országban, mennyire tartják elfogadhatónak a tanári fizetéseket, és hogy szerintük a diákok tisztelik-e a tanáraikat. Az utóbbi kérdéssel

¹⁵ URL: <http://www.lehrer-werden.de/lw.php?seite=5741> Letöltés ideje: 2015. február 10.

¹⁶ URL: <http://www.lehrer-werden.de/lw.php?seite=5741> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

¹⁷ URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

¹⁸ URL: www.lehrerfreund.de Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

kapcsolatban kiderült, hogy Németországban csupán a megkérdezettek kevesebb mint 20 százaléka gondolja úgy, hogy a diákok tisztelik tanáraikat. Hasonló arányt képviselnek azok, akik tanári pályára küldenék a gyerekeiket, ezzel Németország majdnem az utolsó helyre került, szinte az összes többi országban magasabb a tanári pályát lehetséges alternatívaként választók száma.¹⁹ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a szakma társadalmi és tanárok által történő megítélése élesen elkülönül. A társadalom a tanári pályát a legelismertebb szakmák közé sorolja, a respektált szakmák rangsorában a negyedik helyet foglalja el egy 2012-es felmérés szerint, az első három helyen az orvosok, ápolónők, és rendőrök állnak. A megítélésében Németország nyugati és keleti fele között alig mutatkozik különbség, az új tartományokban néhány százalékkal magasabb a tanári pálya társadalmi elismertsége.²⁰

Maguk a tanárok viszont már sokkal borúlátóbbak saját szakmájukkal kapcsolatban. Egyes felmérések szerint a németországi tanárok közel fele rossznak vagy nagyon rossznak tartja a tanárok elismertségét. A nemzetközi eredmények közvetlen egybevetésekor ugyanakkor szem előtt kell tartani, hogy a tisztelet és megbecsülés értelmezése társadalmilag és kulturálisan is nagyon eltérő lehet.

A tanárok a rossz közérzetük okát abban is látják, hogy nem kellően felkészültek a szakmájukban. Gyakori kritika, hogy a képzés nem megfelelően készíti fel a tanárokat a pályára, ami főleg a frissen végzett (kevesebb mint öt éve pályán lévő) tanárok esetében figyelhető meg tendenciaszerűen. Többségük (65%) különösen azt hiányolja, hogy nem készítették fel megfelelően a tanulókkal és szülőkkel való megfelelő bánásmódra. E tekintetben jelentős, közel 20 százalékos különbség mutatkozik a régi és új tartományok között. Míg Németország nyugati felében a tanárok 56 százaléka érzi magát nem elég felkészültnek, addig a keleti országgrészben a pedagógusok 73 százaléka fogalmaz meg hasonló kritikát. Érdekes ugyanakkor, hogy a szakma tanárok által alacsonynak vélt presztízse és a képzés hiányosságai ellenére a pedagógusi pályát választók közel kétharmada egyelőre nem tervez pályaelhagyást, mert a szakma szépségei és a tanítás öröme ellensúlyozza a frusztrációjukat.²¹ A szolgálati évek előrehaladtával azonban a németországi általános és középiskolákban dolgozó közel 800 000 tanár²² jelentős része számára a stressz és a lelki zavarok jelentik a legnagyobb kihívást. Szinte nincs még egy olyan szakma Németországban, amelyet a kiégési szindróma (burnout) ilyen mértékben fenyegetne, mint a tanárokét. Az egészségüket veszélyeztető tényezők között előkelő he-

¹⁹ URL: <http://www.spiegel.de/schulspiegel/ausland/weltweite-umfrage-deutsche-lehrer-werden-kaum-respektiert-a-925826.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²⁰ URL: http://www.ifd-allensbach.de/uploads/tx_reportsndocs/PD_2013_05.pdf Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²¹ URL: <http://www.bpv-vbe.de/fileadmin/upload/studenten/Umfrage-Wie-Lehrer-ueber-ihren-Beruf-denken.pdf> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²² URL: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/201496/umfrage/anzahl-der-lehrer-in-deutschland-nach-bundeslaendern/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

lyen szerepel a mobbing, de a tanárok idővel azt is egyre nehezebben élik meg, hogy a diákokkal való folyamatos interakciók során állandó döntéshelyzetbe kerülnek, illetve hogy a munkájuk egy részét haza kell vinniük magukkal.²³ Sokuk szerint az utóbbi öt-tíz évben tovább romlott a helyzet, amit főleg a diákok viselkedésével hoznak összefüggésbe. Nem meglepő, hogy inkább az idősebb (55 éven felüli) tanároknak okoz gondot a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodás, közel 70 százalékuk a tanítást nehezebbnek találja a korábbi évekhez képest.²⁴ A tanárokkal szembeni tiszteletlenség, az alacsony koncentrációs képesség és a szabályok megszegése inkább a *szakiskolákban* (*Hauptschule* és *Realschule*) érinti negatívan a tanárokat, a gimnáziumokban ugyanis kevésbé szembesülnek ezekkel a problémákkal.

Egy 2012-ben készült nagyszabású felmérésből az derült ki, hogy a fizetés mértéke és a szakmai perspektívák biztosítása a tanárok számára másodlagos kérdés. Azzal kapcsolatban is viszonylag egyöntetű a tanárok véleménye, hogy a fizetéseket mi alapján határozzák meg: A többség (75% és 51%) óraszámhoz, illetve szakmai tapasztalathoz kötné a bérezést, elvélve azonban olyan véleménnyel is találkozni, hogy mivel a „problémás” és a kevésbé problémás iskolákban dolgozó tanárok eltérő jellegű és nehézségű munkát végeznek, ennek a fizetéseiben is meg kellene mutatkoznia az előbbi csoport javára.

Az eredményeket árnyalja, hogy a németországi tanárok egy része saját bevalása szerint olyan körülmények között kénytelen dolgozni, amelyekkel nem tud teljes mértékben azonosulni. Szinte minden második tanár szavá tette a 2012-es felmérésben, hogy olyan szigorú törvényi feltételeknek kell megfelelniük, amelyek nincsenek összhangban az iskolai valósággal.

Összességében megállapítható, hogy a tanárok alapján véve elégedettek az iskolák felszereltségével, és a többség kiemelte az iskolában és a nevelőtestületben uralkodó pozitív légkört. Ugyanakkor a növekvő leterheltség, a diákok viselkedésbeli problémái és a nevelésbeli hiányosságok egyre nagyobb kihívást jelentenek számukra, ami a szolgálati évek számának növekedésével egyre kevésbé tudja ellensúlyozni a pályakezdekéskor érzett lelkesedést. Elvárható lenne, hogy a tanárképzés próbáljon meg választ adni ezekre az új kihívásokra, azonban a tanárok többsége szerint az egyetemi oktatás nem elég gyakorlatias és éppen ezekre a jelenségekre fektet túl kevés hangsúlyt, magukra hagyva ezzel a tanárokat.²⁵

A tanári szakma népszerű a diákok között, és sokan jelentkeznek a tanárképzésbe. A tanárképzés a nyugati tartományokban képes biztosítani a szükséges mun-

²³ URL: <http://www.spiegel.de/schulspiegel/lehrer-burnout-trotz-hoher-zufriedenheit-a-963266.html>
Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²⁴ URL: <https://dmv.mathematik.de/index.php/aktuell-presse/studien/b/427-bda-lehre-r-in-zeiten-der-bildungspanik/file>
Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²⁵ URL: <https://dmv.mathematik.de/index.php/aktuell-presse/studien/b/427-bda-lehre-r-in-zeiten-der-bildungspanik/file>
Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

kaerőt, sőt kisebb túlkínálat is van bizonyos iskolatípusokban és szaktárgyakban. A tanárhiány főleg az I. és II. szintű, általános képzettséget nyújtó iskolákban fordul elő, különösen a reál tárgyak (matematika, informatika, természettudomány, technika) területén kevés a pedagógus. A német Telekom Alapítvány megbízásából *Klaus Klemm* oktatáskutató arra a kérdésre kereste a választ, hogy 2025-ig hogyan alakul a kereslet és a kínálat a reál tárgyak vonatkozásában. Számításai szerint a 2025/26-os tanévig 25 000-re csökken, azaz megfelelődik az I. és II. szintű, általános képzettséget nyújtó iskolákban oktató tanárok száma, a friss diplomások pedig nem tudják pótolni a kieső munkaerőt. Főleg a technika, fizika és kémia tantárgyakban kell majd komoly tanárhiánnyal számolni.²⁶

A keleti és a nyugati tartományok esetében azonban itt is megfigyelhető a különbség. A tanárhiány a keleti országrészen sokkal jelentősebb mértékű. Tanárhiánnyal kell számolni a szakmai tárgyakat oktatók körében. Fokozatosan nő az igény a gyógypedagógusok iránt is.

„Minőségi tanárképzés” program Németországban – egy lehetséges megoldás a tanári pálya népszerűségének növelésére

A tanári pálya presztízse összefügg a tanárképzés minőségéről alkotott véleményekkel, azzal, hogy a társadalom megítélése szerint a tanárok milyen mértékben képesek megfelelni korunk kihívásainak. A németországi felmérésekből kiderült, hogy a németországi tanárok a megváltozott társadalmi környezetből adódó kihívásokra egyre nehezebben tudnak megfelelő választ adni. A tanítási-nevelési problémák egy részéért a tanárképzést teszik felelőssé. Véltetően ezek a hangok is hozzájárultak ahhoz, hogy a szövetségi kormány és a tartományok hosszú egyeztető tárgyalások után döntöttek a „Minőségi tanárképzés” elnevezésű projekt elindításáról, amelynek célja a németországi tanárképzésben érintett felsőoktatási intézmények támogatása abban a fejlesztő munkában, amelynek célkitűzése a tanárképzés megreformálása.²⁷

A szakemberek úgy vélik, hogy a megoldás a gyakorlati képzés további erősítése, ezért a projekt fő célja olyan gyakorlatorientált tanárképzési rendszer támogatása, mely jól illeszkedik az oktatási intézmények valódi működéséhez. A program azt is megfogalmazza, hogy ez akkor sikerülhet, ha a gyakorlati elemek kezdetektől fogva megtalálhatóak a képzésben, és a három egymásra épülő képzési szakasz – a felsőoktatás keretei között elvégzett tanulmányok (elméleti alapozás), a gyakorlati idő, majd a további tanulmányok, továbbképzések – még szorosabban összekapcsolódnak. A projekt célja, hogy megfelelő képzési terveket dolgozzon ki, a végzett

²⁶ URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

²⁷ URL: <http://www.nih.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/hirek-nagyvilagbol-tet/minosegi-tanarkepzes> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

tanárok pedig rendelkezzenek olyan eszközökkel, amelyek segítségével megfelelő választ tudnak adni a társadalmi környezet kihívásaira. A program eredményessége nagymértékben hozzájárulhat a tanári hivatás népszerűségének növekedéséhez, és ezzel a tanári pályát választók számának emelkedéséhez.

A Német Szövetségi Oktatási és Kutatási Minisztérium nemrégiben tette közzé a kezdeményezésre vonatkozó irányelveit. Ehhez kapcsolódóan az egyetemek/főiskolák négy hónapot kaptak arra, hogy elkészítsék és benyújtsák javaslatleveleiket, amelyben ismertetik tanárképzési rendszerük átalakításával kapcsolatos elképzeléseiket. A benyújtott pályázatok megvalósíthatóságáról és támogatásáról egy kétlépcsős elbírálási folyamat során döntenek. „A programra a német szövetségi költségvetés az elkövetkező tíz évben összesen 500 millió eurót bocsát rendelkezésre. Pozitív eredmény esetén az adott felsőoktatási intézményt ötéves periódusban támogatják. Ezen idő lejártával szakvéleményt adnak ki róluk, és ha a szakértők elégedettek az elért teljesítménnyel, akkor további öt évvel meghosszabbítható a projekt.

„Szeretnénk az adott évfolyam legtehetségesebb diákjait a tanárképzés számára megnyerni és tanulmányaik során őket végig támogatni. Ehhez szükség van a felsőoktatási intézmények tanárképzési struktúrájának a javítására, a pedagógiai gyakorlat hangsúlyosabbá tételére, és a szaktudományok, a didaktika, valamint az oktatás tudományának az összehangolására a képzés során azért, hogy jól felkészült tanárnőket/tanárokat tudjunk adni iskoláink számára.” – mondta *Prof. Dr. Johanna Wanka*, oktatási és kutatási miniszter. A tanárképzés rendszere folyamatos fejlesztésre szorul. Ezt segíti a minisztérium oktatáskutató keretprogramjának „A tanári szakma professzionalizációja” című eleme.²⁸

A tanári szakma professzionalizációja kutatás projekt súlypontjai az alábbiakban foglalhatók össze:

- Hogyan lehet a tanári kar, a nevelők és a képzéssel foglalkozók hatásköreit növelni?
- Milyen kihívásokat jelentenek a tanárok számára az egész napos iskolák? Ennek rendszerszintű kialakításához és működtetéséhez milyen tanári kompetenciákra van szükség?

Ehhez a súlyponthoz kapcsolódik a „*Minőségi tanárképzés*” program is. A program kidolgozói hangsúlyozták, hogy a pedagógus kar képzésében, szakmai és szemléleti fejlesztésében kiemelt felelőssége van az államnak. A szövetségi kormány és a tartományok – a tanári karban fokozatosan végbe menő generációváltást kihasználva – ezzel a programmal szeretnék támogatni és lehetőség szerint gyorsítani a már megkezdett reformokat, emellett új fejlesztéseket is szeretnének megvalósítani. A program célja továbbá, hogy hozzájáruljon a tanárképzéssel foglalkozó

²⁸ URL: <http://www.nih.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/hirek-nagyvilagbol-tet/minosegi-tanarkepzes>
Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

felsőoktatási intézmények elismertségéhez, presztízsnöveléséhez, amely kedvezően hathat vissza a tanárképzés iránti érdeklődés felkeltésére a továbbtanulni szándékozók körében.

A „*Minőségi Tanárképzés*” programra a német szövetségi állam az elkövetkező tíz évben, két támogatási periódusban – 2014–2018 és 2019–2023 –, összesen 500 millió eurót kíván költeni. A felsőoktatási intézményeknek olyan programokkal pályázhatnak, amelyekben bemutatják, hogy hogyan képzelik el a tanárképzésük minőségének javítását; az intézményi profil erősítését és az ehhez szükséges feltételek megteremtését, a profil kialakításához vezető folyamatok gondozását; a hosszabb távon történő megőrzést, a fenntarthatóságot.

Az egyes intézményekhez kapcsolódó fejlesztéseket úgy kell megvalósítani, hogy közben az egyes intézményeknek garantálniuk kell az elvégzett tanulmányok és az annak keretén belül letett vizsgák kölcsönös elismerését.

Összegzés

A német közoktatás sajátossága, hogy egységes minőségi elvárásokra épülő, de valójában kétszintű (szövetségi és tartományi) rendszer. A tartományok között jelentős eltérés figyelhető meg az oktatásirányítás és szervezés számos területén, de a tartományi sokszínűség jellemző a tanárképzésre is, annak ellenére, hogy a Bologna rendszer bevezetése egységesedést hozott a képzési rendszerbe.

A tanárképzésre a hallgatók a középiskolából hozott pontok alapján kerülnek be. Nincs deklaráltan meghatározott célcsoport, amelyet be kívánnak vonni a tanárképzésbe, de fontosnak tartják a férfiak, a reál tárgyak iránt érdeklődők és a migrációs háttérrel rendelkező diákok bevonását a tanárképzésbe. Ez utóbbi kiemelten fontos. A képzés iránti érdeklődés felkeltését az egyetemi honlapok, kiadványok mellett különböző internetes portálok segítik, a legismertebbek a leendő és a képzésben lévő tanár szakos hallgatók számára információkat nyújtó „*Lehrer werden – Das Portal des Deutschen Bildungsservers zur Lehrerausbildung*”, illetve a *Monitor Lehrerbildung tanárképzési portál*. Az egyes tartományok is indítottak saját projekteket a pálya népszerűsítésre.

Németországban nincs a hazánkéhoz hasonló tanári életpályamodell. A tanárrá válás legfontosabb mérföldköve a gyakornokból a kinevezett, véglegesített tanárrá válás. Ezt követően a köztisztviselői, illetve ma már egyre többször a közalkalmazotti bértábla szerinti előmenetel jelenti az előrelépést. A közalkalmazotti besorolás egyre nagyobb aránya ugyanakkor sokak szerint a tanári pálya presztízsének csökkenésével is együtt jár. A fizetések között tartományi szinten viszonylag jelentős eltérések is kialakulhatnak. A tanári munka feltételeit általában jónak tartják a tanárok, de túl soknak érzik az adminisztrációs terheket és különösen a szakképzésben oktatók panaszkodnak a szaporodó konfliktusokra a tanulókkal és a szülőkkel. A tanárok jelentős része úgy érzi, hogy a tanárképzés nem készíti fel őket

a társadalmi folyamatokból adódó konfliktusok megfelelő kezelésére. Ez a keleti tartományokban fogalmazódik meg egyre élesebben. A tanárok egyre többször hangsúlyozzák a tanárképzés megreformálásának szükségességét.

Fontos kiemelni, hogy a szakma társadalmi és tanárok által történő megítélése jelentősen eltér, a társadalom a tanári pályát az elismert szakmák közé sorolja. A társadalom általánosságban kedvező megítélésével szemben ellentmondásnak tűnik és a háttérben kialakuló nehézségekre utal, hogy sok szülő mégsem adná tanárnak a gyermekét.

Vélhetően ezek a hangok is hozzájárultak ahhoz, hogy a szövetségi kormány és a tartományok elindították a „Minőségi tanárképzés” elnevezésű projektet, amelynek célja a németországi tanárképzésben érintett felsőoktatási intézmények támogatása a tanárképzés megreformálásában, a jelenleginél is gyakorlatorientáltabb képzés kidolgozásában.

Magyar kontextusban hasznosítható tanulságként, adaptálásra átgondolásra érdemes a pályaaorientáció, amelyet a képzés elején szervezett iskolai gyakorlat is támogat. Célja, hogy a hallgató minél korábban ismerje meg az iskolák világát, követelményeit, saját képességeit, és ezeket a tanulmányai során folyamatosan felülvizsgálja. Megfontolandó a gyakorlatorientált tanárképzés, amely segíti a tanári kompetenciák mind szélesebb körének kialakulását, illetve fejlődését. Adaptálásra érdemesek lehetnek továbbá a társadalom széles körének érdeklődésére számot tartó, rendkívül informatív portálok, amelyek felkelthetik a tanári pálya iránti érdeklődést, illetve a helyi adottságokra és igényekre építő tartományi rekrutációs projektek, a szövetségi és tartományi szinten egyaránt támogatott, a nyilvánosság bevonásával zajló fejlesztések, amelyek mind a tanárok, mind a társadalom igényeihez igazodnak, valamint a köztisztviselői előmeneteli rendszer kiszámíthatósága és kedvezményei.

Irodalom

- Bikics Gabriella (2011): Sztenderek és pályaaalkalmasság a németországi tanárképzésben. In: Falus Iván (szerk.): *Tanári pályaaalkalmasság kompetenciák – sztenderek nemzetközi áttekintés*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger. 181–206.
- Bikics Gabriella (2013): Tanártovábbképzés Németországban. In: Falus Iván (szerk.): *Pedagógus-továbbképzés: Nemzetközi áttekintés*. Linceum Kiadó, Eger. 251–312.
- Óhidy Andrea (2010): A Bologna-reform és a németországi pedagógusképzés. *Pedagógusképzés*, 1. sz. 173–188.
- Lehre(r) in Zeiten der Bildungsplanung. Vodafone 2012 URL: <http://www.bpv-vbe.de/fileadmin/upload/studenten/Umfrage-Wie-Lehrer-ueber-ihren-Beruf-denken.pdf> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.
- Monitor Lehrerbildung: *Strategisches Recruitment von zukünftigen Lehrerinnen und Lehrern – sinnvoll und machbar?!* URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/export/sites/>

default/.content/Downloads/Monitor_Lehrerbildung_Strategisches_Recruitment_04_2014.pdf Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

Ständige Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland (2014): *Standards für die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften* (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004 i. d. F. vom 12.06.2014) URL: http://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_12_16-Standards-Lehrerbildung-Bildungswissenschaften.pdf Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

Internetes források

URL: <http://www.kmk.org/statistik/schule.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/thema/ein--und-umstiegsmoeglichkeiten#hsfrage45_10 Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.cct-germany.de/de/1/pages/index/34> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.kmk.org/bildung-schule/allgemeine-bildung/lehrer/lehrerbildung.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.bildungserver.de/Lehrerbildung-816.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.lehrer-werden.de/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/diagramm/hsfrage66-00001> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.monitor-lehrerbildung.de/web/diagramm/hsfrage45-00001> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.lehrer-werden.de/lw.php?seite=5741> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: www.lehrerfreund.de Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.spiegel.de/schulspiegel/ausland/weltweite-umfrage-deutsche-lehrer-werden-kaum-respektiert-a-925826.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: http://www.ifd-allensbach.de/uploads/tx_reportsdocs/PD_2013_05.pdf Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/201496/umfrage/anzahl-der-lehrer-in-deutschland-nach-bundeslaendern/> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.spiegel.de/schulspiegel/lehrer-burnout-trotz-hoher-zufriedenheit-a-963266.html> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <https://dmv.mathematik.de/index.php/aktuell-presse/studien/b/427-bda-lehrer-in-zeiten-der-bildungspanik/file> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.

URL: <http://www.nih.gov.hu/nemzetkozi-tevekenyseg/hirek-nagyvilagbol-tet/minosegi-tanarkepzes> Letöltés ideje: 2015. 02. 10.